

Drogami walk i męczeństwa

II wojna światowa
(Polskie Państwo Podziemne w walce z okupantem hitlerowskim)

Maciej Kucharski

Zamiary Hitlera dotyczące Polski i Polaków były jednoznaczne. Dążył on do całkowitego zniszczenia narodu polskiego oraz wszelkich śladów polskiej kultury. Tuż przed atakiem na Polskę, 22 sierpnia 1939 roku podczas spotkania z wyższymi dowódcami armii niemieckiej mówił: „Przygotowałem na razie tylko na Wschodzie moje oddziały „Totenkopf”, rozkazując im zabijać bez miłosierdzia i bez litości mężczyzn, kobiety i dzieci polskiego pochodzenia i polskiej mowy. Tylko w ten sposób zdobędziemy nieodzowną nam przestrzeń życiową [...]. Polska będzie wyludniona i skolonizowana przez Niemców [...]. Bądźcie twardzi i bezwzględni [...]”. We wrześniu 1939 roku, wkraczające do Polski wojska niemieckie dopuszczały się bestialskich zbrodni na ludności polskiej. Palono wsie i miasta. Mordowano ludność cywilną: starców, kobiety i dzieci. Mordowano również wziętych do niewoli żołnierzy polskich np. pod Kiernozią Niemcy wymordowali wziętych do niewoli żołnierzy 14. Dywizji Piechoty z Armii „Poznań”, w punkcie opatrunkowym 55. Pułku Piechoty we wsi Jasieniec, obok Lipnic, Niemcy w bestialski sposób zamordowali około pięćdziesięciu rannych żołnierzy, podczas walk o Modlin hitlerowcy wymordowali około sześćuset wziętych do niewoli żołnierzy 2. Dywizji Piechoty z Armii „Łódź”, w kilku miejscowościach: np. w Kozłowicach koło Żyrardowa, Boryszewie i Mszczonowie hitlerowcy wymordowali około dwustu polskich żołnierzy. Samoloty niemieckie bombardowały na drogach kolumny uciekającej ludności cywilnej, a w miastach – szpitale i inne punkty medyczne oznaczone znakiem czerwonego krzyża. Po zakończeniu wojny obronnej w 1939 roku prawie cały obszar byłego województwa skierniewickiego znalazł się w obrębie tzw. Generalnej Guberni – jednostki administracyjnej utworzonej przez władze hitlerowskie na ziemiach polskich. Stojący na jej czele z nominacji Hitlera, Hans Frank, zajadły wróg Polski, prowadził politykę wyniszczenia nie tylko narodu polskiego, ale i wszelkich śladów polskości. Współpracował z nim Wyższy Dowódca SS i Policji w Generalnej Guberni, Friedrich Kruger. Obaj zorganizowali akcję wyniszczenia inteligencji polskiej (Akcja A – B). Frank zatwierdził również utworzenie tzw. niemieckich okręgów osiedleńczych w obwodzie Zamościa i Lublina. Plan ten zakładał usunięcie i wymordowanie ludności polskiej zamieszkującej te tereny. Hitler skazał na zagładę Polaków, ale również Żydów i ludność cygańską. Realizacji planów eksterminacji miały służyć: obozy koncentracyjne, obozy zagłady, getta, obozy pracy przymusowej, pacyfikacje, wysiedlenia, masowe egzekucje. Ze szczególną zajadłością hitlerowcy niszczyli wszelkie ślady kultury polskiej np. biblioteki, muzea, kościoły, pałace, zamki, teatry, pomniki. Na terenach byłego województwa skierniewickiego, bestialski terror prowadzony był przez posterunki niemieckiej żandarmerii i policji. Posterunki te rozmieszczone były m. in. w Bolimowie, Woli Pękoszewskiej, Łowiczu, Żyrardowie, Młodzieszynie, Chodakowie. Od pierwszych dni okupacji, działać zaczęły organizacje konspiracyjne, które rozpoczęły podziemną walkę z okupantem hitlerowskim.

Jeszcze we wrześniu 1939 roku, do oblężonej przez Niemców Warszawy, przybył samolotem liniowym PZL 46 „Sum” major Edmund Galinat, który przywiózł dowódcy Armii „Warszawa”, generałowi Rómmłowi, rozkaz Naczelnego Wodza, marszałka Rydza – Śmigłego, który dotyczył zorganizowania podziemia konspiracyjnego, które miało walczyć z okupantem hitlerowskim. Misję utworzenia takiego podziemia, generał Rómmel powierzył generałowi Karaszewicz – Tokarzewskiemu. Powstała organizacja o nazwie Służba Zwycięstwu Polski. Jej dowódcą został generał Karaszewicz – Tokarzewski. Organizacja ta zagarnęła do swoich szeregów wielu oficerów i żołnierzy i miała po kapitulacji Warszawy prowadzić dalszą walkę z wrogiem. Jej dziełem był nieudany niestety zamach na Hitlera w październiku 1939 roku w Warszawie.

13 listopada, premier rządu polskiego we Francji i Naczelnny Wódz, generał Władysław Sikorski przekształcił Służbę Zwycięstwu Polski w nową organizację o nazwie Związek Walki Zbrojnej. Na jej komendanta wyznaczył przebywającego w Paryżu generała

Sosnkowskiego. W 1940 roku, generał Sikorski wyznaczył na dowódcę Związku Walki Zbrojnej w kraju, generała Stefana „Grotę” Roweckiego. Struktura organizacyjna Związku Walki Zbrojnej przedstawiała się następująco: najniższą komórką organizacyjną, była sekcja, licząca 5 osób. Dowodził nią sekcyjny i tylko on miał kontakt z wyższym szczeblem organizacyjnym, czyli plutonem, który składał się z kilku sekcji. Wszystkie sekcje pochodziły z jednej miejscowości. Również i tu tylko dowódca plutonu miał łączność z wyższym szczeblem organizacyjnym. Skład plutonu ustalono dopiero w 1941 roku i był on następujący: dowódca plutonu, zastępca, trzy drużyny, każda w składzie: dowódca drużyny, zastępca i trzy sekcje, każda po pięć osób. Ustalono również skład tzw. plutonu szkieletowego, który miał być rozwinięty do pełnego stanu na wypadek powstania powszechnego. Tworzyli go: dowódca plutonu, zastępca, poczet dowódcy, dowódcy drużyn i ich zastępcy, dowódcy sekcji wraz z gońcami. Razem około 20 – 30 osób. Początkowo dowództwo ZWZ nie planowało tworzenia większych jednostek organizacyjnych np. kompanii, czy batalionów. Jednak rozwijająca się sytuacja w kraju zmusiła do rozbudowy struktur wojskowych. Zaczęto tworzyć kompanie i bataliony. Następnym szczeblem organizacyjnym był obwód. Obejmował on większe miasta liczące ponad 10 tys. mieszkańców lub obszar powiatu w dawnych granicach z sierpnia 1939 roku. Obwody tworzyły okręg. Komenda okręgu obejmowała miasta liczące powyżej 100 tys. mieszkańców lub teren województwa. Najwyższym szczeblem organizacyjnym Związku Walki Zbrojnej były obszary. Tereny polskie znajdujące się pod okupacją niemiecką podzielone były na cztery komendy obszarów: Komenda Obszaru nr. 1. z siedzibą w Warszawie, Komenda Obszaru nr. 4. w Krakowie, Komenda Obszaru nr. 5. w Poznaniu, Komenda Obszaru nr. 6. w Toruniu.

Związek Walki Zbrojnej bardzo szybko powiększał swoje szeregi. W 1942 roku przekształcił się w Armię Krajową.

Organem dowodzenia Armii Krajowej była Komenda Główna. Placówki Armii Krajowej utworzono na terenie całego kraju. Obejmowały one jedną lub kilka gmin. Placówki z terenu powiatu tworzyły obwód, a z terenu województwa – okręg. Kilka okręgów tworzyło obszar.

W kraju powstawały też inne organizacje, tworzone przez różne partie polityczne przedwojennej Polski. Już na jesieni 1939 roku Stronnictwo Narodowe utworzyło Narodową Organizację Wojskową. Jej dowódcą został podpułkownik Rokicki. W 1943 roku Narodowa Organizacja Wojskowa przyłączyła się do Armii Krajowej. Podczas scalania z AK, część żołnierzy NOW wyłamała się jednak i połączyła ze skrajnie prawicową organizacją „Szaniec”. Powstały w ten sposób Narodowe Siły Zbrojne. Dowódcą NSZ został pułkownik Oziewicz. Politycznie Narodowe Siły Zbrojne podlegały Obozowi Narodowo – Radykalnemu. Oddziały NSZ prowadziły walkę z Niemcami, Związkiem Radzieckim i komunistami polskimi. Na wsi Stronnictwo Ludowe utworzyło Bataliony Chłopskie. Komendantem BCh był Franciszek Kamiński. Część oddziałów Batalionów Chłopskich przyłączyła się do Armii Krajowej.

Łączność między rządem na emigracji, a polskim państwem podziemnym utrzymywała Delegatura Rządu na Kraj. Była ona zwierzchnikiem sił zbrojnych w okupowanej Polsce, a także organizatorem administracji cywilnej i przygotowań, które umożliwiłyby rządowi emigracyjnemu objęcie władzy po wyzwoleniu. Delegatura dzieliła się na departamenty, będące odpowiednikami ministerstw. Zajmowały się one różnorodnymi sprawami, np. bezpieczeństwem Delegatury, udzielaniem pomocy Żydom, sporządzaniem raportów o sytuacji w kraju, wydawaniem prasy, wspieraniem polskich instytucji działających za zgodą okupanta – Polskiego Czerwonego Krzyża i Rady głównej Opiekuńczej. Delegatura przygotowywała się do powojennej odbudowy państwa. W 1942 roku utworzyła Biuro Ziem Nowych, którego zadaniem było dokumentowanie praw Polski do Ziem Zachodnich i Północnych oraz planowanie ich zagospodarowania. W kwietniu 1944 roku, delegat rządu na

mocy dekretu prezydenta RP został ministrem sprawującym funkcje wicepremiera (do czasu powrotu premiera do Polski). Działal on na terenie całego kraju poprzez sieć delegatur okręgowych na szczeblu województwa i powiatu. Ważną rolę pełnił obok Delegatury, Polityczny Komitet Porozumiewawczy. Był to konspiracyjny ośrodek reprezentujący główne stronnictwa w Polsce – Polską Partię Socjalistyczną „Wolność, Równość, Niepodległość”, Stronnictwo Narodowe, Stronnictwo Ludowe, Stronnictwo Pracy. Rząd emigracyjny uznał Komitet za polityczną reprezentację kraju. W 1943 roku przemianowano go na Krajową Reprezentację Polityczną, a w 1944 roku na Radę Jedności Narodowej.

Delegaturze Rządu na Kraj podporządkowany był Związek Walki Zbrojnej (od 1942 roku Armia Krajowa), który wchłoniął do swoich szeregów wiele mniejszych organizacji bojowych np. część utworzonej z polecenia dowódcy Korpusu Ochrony Pogranicza, generała Orlik – Ruckemana organizacji o nazwie Korpus Obrońców Polski (dowódca – major Studziński), czy utworzoną 17 września 1939 roku z inicjatywy Szefa Sztabu Naczelnego Wodza, generała Stachewicza – Tajną Organizację Wojskową (dowódca major Mazurkiewicz). Delegaturze podporządkowały się też Bataliony Chłopskie.

W grudniu 1941 roku ze Związku Radzieckiego przybyła do Polski grupa inicjatywna byłych działaczy Komunistycznej Partii Polski. Na ich czele stał Marceli Nowotko. W styczniu 1942 roku utworzyła ona Polską Partię Robotniczą (pierwszym sekretarzem Komitetu Centralnego PPR został Marceli Nowotko), a wkrótce potem jej zbrojne ramię – Gwardię Ludową. Działalnością bojową Gwardii Ludowej kierowało Dowództwo Główne, którego organem wykonawczym był Sztab Główny. Szefem Sztabu był Franciszek Jóźwiak. Obszar działania Gwardii Ludowej podzielony był na siedem obwodów, z których każdy składał się z dwóch do czterech okręgów. Okręgi dzieliły się na powiaty oraz garnizony, jako ogniwa podstawowe oparte na dwóch – trzech gminach lub zakładzie produkcyjnym. Regulamin wydany przez Dowództwo Główne wprowadził podział jednostek na sekcje, drużyny, plutony, bataliony i brygady. W praktyce konspiracyjnej Gwardii Ludowej dominował pięcioszczeblowy układ terytorialny: obwód – okręg – podokręg – dzielnica – sekcja; obwód – okręg – dzielnica (powiat, teren, rejon) – garnizon – sekcja. Niekiedy w garnizonach tworzono również placówki obejmujące jedną zwartą miejscowość lub kolonię wiejską. Najbardziej rozpowszechnioną formą jednostek Gwardii Ludowej były samodzielne oddziały partyzanckie. W 1944 roku Gwardia Ludowa przekształciła się w Armię Ludową. Jej naczelnym dowódcą został generał Michał „Rola” Żymierski.

* * *

Tereny byłego województwa skierniewickiego były obszarem na którym bardzo intensywnie działały podziemne placówki konspiracyjne. Walkę z okupantem hitlerowskim prowadziły tu placówki: Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej, Harcerstwo – Szare Szeregi, Narodowa Organizacja Wojskowa, Narodowe Siły Zbrojne, Bataliony Chłopskie oraz Gwardia Ludowa i Armia Ludowa.

Feliks Waszczykowski i Janusz Kłopotowski w książce pt. „Batalion „Dworek” Armii Krajowej. Puszcza Mariańska 1939 – 1945”, piszą:

„Prace konspiracyjne w ramach ZWZ na terenie skierniewickim rozpoczęły się praktycznie od 1939 roku. Pierwszym komendantem od X. 1939 do III. 1940 r. był por. Marek Karski, ps. „Stopa”. Następnym komendantem od III. 1940 do VII. 1941 r. był kpt. Czesław Kayzer „Cezary”.

W końcu 1941 r. nastąpiła reorganizacja na szczeblu najwyższym i obszar warszawski został podzielony na Okręgi i Podokręgi.

Podokręg składał się z Obwodów. Obwód Skierniewice otrzymał kryptonim „Sroka”. Jego komendantem został kpt. Lucjan Zieliński ps. „Giewont”, który pełnił te obowiązki do VII. 1943 r.” Obwód „Sroka” został podzielony na trzy rejony:

Rejon I – obejmował miasto i część gmin Dębowa Góra i Skierniewka.

Rejon II – gminy Korabiewice, Doleck i Grzymkowice.

Rejon III – gminy Głuchów, Słupia i część gmin Dębowa Góra i Skierniewka.

Komendantami zostali:

Rejon I – kpt. Latyński Antoni, ps. „Bleda” zastępcą por. Puchała, ps. „Krętek”;

Rejon II – mjr. Wiktor Janiszewski, ps. „Wichura”, „Maciej”, „Dębicz”, zastępcą por. Feliks Waszczykowski, ps. „Wrzos”;

Rejon III – por. – kpt. Zygmunt Staszica, ps. „Czekan”, zastępcą ppor. Aleksander Klepczarek, ps. „Fala”.

Od lipca 1943 r. komendantem Obwodu „Sroka” został mjr. Wiktor Janiszewski, „Dębicz”. I wtedy Obwód został podzielony na 4 rejony, przekształcone potem w Bataliony.

Rejon I - „Fabryka” dowódca kpt. Antoni Latyński „Bleda” – obejmował teren Skierniewic.

Rejon II - „Gorzelnia” dowódca kpt. Zygmunt Staszica „Czekan” a potem por. Eugeniusz Milde, „Wysocki” – obejmował gminy: Głuchów, Słupia, Dębowa Góra, Godzianów.

Rejon III - „Dworek” dowódca por. kpt. Feliks Waszczykowski, „Wrzos” – obejmował gminy: Puszcza Mariańska (Korabiewice), Doleck, Grzymkowice oraz wieś Franciszków i Jesionka w gminie Guzów.

Rejon IV – podmiejski, dowódca kpt. Edward Ziółkowski „Zośka”, por. Jan Jakubowski, „Baldwin”.

Rejon „DWOREK” składał się z 3 – 4 kompanii:

1. kompania – dowódca por. Jankowski, ps. „Perski” – teren Puszcza Mariańska.

2. kompania – dowódca st. sierżant Jan Podsiadło, ps. „Agrest” gmina Doleck i okolice.

3. kompania – dowódca por. Górzny-Galiński, ps. „Stefan” teren Kowiesy, Grzymkowice.

Szef batalionu Bolesław Kieresiński podaje jeszcze istnienie czwartej kompanii, ppor. Antoniego Cybulskiego, ps. „Paulin”. W organizacji batalionu starano się utrzymać dawną organizację tj. batalion to 3 – 4 kompanie, kompania 3 plutony, pluton 3 drużyny drużyna 3 sekcje. Sekcja składała się z 3 do 6 żołnierzy”.

Skład Dowództwa III Batalionu przedstawiał się następująco:

Dowódcą Batalionu od połowy 1943 roku był porucznik Feliks Waszczykowski „Wrzos”. Siedziba dowódcy: Skierniewice – Puszcza Mariańska. Adiutantem dowódcy był porucznik Stefan Łazurski ps. „Rymwid” (w czasie wojny kierownik szkoły w Korabiewicach). Szefem batalionu był sierżant Bolesław Kieresiński, ps. „Sokół”, „Łókos” z Puszczy Mariańskiej.

Miejsca dowodzenia (bunkry) przygotowane były w: Budach Grabskich, Radziwiłowie i w miejscowości Studzianek (u Wasiaków).

1. Kompania: dowódca Jan Jankowski, ps. „Perski” – siedziba Budy Grabskie.
2. Kompania: dowódca st. Sierżant Jan Podsiadło, ps. „Agrest” – siedziba Nowy Dwór gmina Kawęczyn.
3. Kompania: dowódca porucznik Edward Górzny – Galiński ps. „Stefan” – siedziba majątek Paplin, a od 1944 roku w młynie Politowizna gmina Kowiesy.

Różnej wielkości jednostki Armii Krajowej działały m. in. w: Budach Grabskich, Bierniku, Bartnikach, Chojnacie, Dolecku, Franciszkowie, Jeruzalu, Jesionce, Kawęczynie, Kowiesach, Korabiewicach, Michałowie, Nowym Dworze, Olszance, Paplinie, Puszczy Mariańskiej, Rudce, Radziwiłowie, Staropolu, Trzeciannie, Woli Pękoszewskiej, Wędrogowie.

Rejon „Dworek” był jedynym w Obwodzie „Sroka” rejonem, batalionem, na którego terenie działały oddziały partyzanckie.

Działające oddziały partyzanckie:

1. Oddział „Holendra” (Tadeusz Pilecki).
2. Oddział „Lermana” (Stanisław Sawicki)
3. Oddział „Łókosa” (Bolesław Kieresiński)
4. Oddział „Orszy” (kpt. Zygmunt Staszica, a po jego aresztowaniu por. Eugeniusz Milde).

W Puszczy Mariańskiej już od pierwszych dni okupacji hitlerowskiej zaczęły formować się załężki przyszłej konspiracji. Ludzie nie złamani terrorem hitlerowskim, gotowi byli dalej walczyć z wrogiem i dopomóc w odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Osoby te zajęły się w pierwszym rzędzie zbieraniem broni porzuconej w okolicznych lasach przez armię polską we wrześniu 1939 roku. Do ludzi, którzy zbierali broń należał Bolesław Kieresiński.

Bolesław Kieresiński był kapralem rezerwy i brał udział w obronie Warszawy. Zaraz po powrocie do Puszczy Mariańskiej zaczął gromadzić broń. Chował ją w schowku, który mieścił się na chórze kościelnym oraz w pustym grobowcu na cmentarzu. Był organistą w kościele w Puszczy Mariańskiej. Udało mu się zorganizować grupę młodych chłopców. Niemcy wydali zarządzenie, aby każdy mieszkaniec Puszczy Mariańskiej, który jest w posiadaniu broni, oddał ją bezzwłocznie do Urzędu Gminy. Bolesław Kieresiński wykorzystał to i razem z Sekretarzem Gminy, Władysławem Szcześniakiem wykradli z Urzędu Gminy kilka sztuk dobrze zachowanych karabinów. Gdy Niemcy wydali kolejne zarządzenie w którym wzywali mieszkańców wsi do składania w Urzędzie Gminy odbiorników radiowych, Kieresiński razem ze Szcześniakiem wykradli kilka najlepszych aparatów. Było to konieczne dla organizowania nasłuchów radiowych. Kieresiński zainstalował odbiornik w swoim mieszkaniu w organistowce, znajdującej się naprzeciw bramy kościelnej. Pierwsze nasłuchy rozpoczął nocą z 20 na 21 października 1939 roku. Nasłuchiwał wiadomości z Francji, gdzie w tym czasie przebywał rząd polski z premierem, a od listopada – Naczelnym Wodzem Polskich Sił Zbrojnych, generałem Władysławem Sikorskim.

Za każdym razem, po zakończeniu nasłuchów, Kieresiński ukrywał radio w dziupli wielowiekowej lipy Sobieskiego, rosnącej na cmentarzu obok kościoła lub zakopywał w ogródku przed swoim mieszkaniem. Kartki z notatkami przekazywał Szcześniakowi, który redagował i pisał „Biuletyn”, aby następnie przekazać go zaufanym mieszkańcom Puszczy Mariańskiej. Informacje zawarte w „Biuletynie” pogrębiały ludzi, napełniały ich nadzieją na szybkie pokonanie Niemców i odzyskanie przez Polskę niepodległości. „Biuletyn” wydawany był do roku 1940. W tym właśnie roku wojska hitlerowskie Grupy Armii „A” generała von Rundstedta, Grupy Armii „B” generała von Bocka i Grupy Armii „C”, pobiły armię francuską

nieudolnie dowodzoną przez generała Gamelina, a następnie generała Weyganda, zajęły Francję i zmusiły ją do podpisania kapitulacji.

11 listopada 1939 roku, w rocznicę niepodległości, Kieresiński dokonał zaprzysiężenia swojego oddziału. W jego skład weszli chłopcy z Puszczy Mariańskiej i okolicznych wsi, którzy już wcześniej pomagali Kieresińskiemu gromadzić broń i trzymali wartę podczas organizowania nasłuchów radiowych. Chłopcy nazwali się „Powstańcami Polskimi”. Gdy do Puszczy Mariańskiej przybył delegat Polskiej Organizacji Zbrojnej, kapitan Wiktor Janiszewski ps. „Maciej”, który zajmował się organizowaniem komórek konspiracyjnych na tym terenie, Kieresiński i jego oddział weszli w skład POZ.

Wiosną 1940 roku zaczęli docierać ze Skierniewic i Warszawy na teren Puszczy Mariańskiej i okolicy, oficerowie Wojska Polskiego, którzy rozpoczęli werbunek do Związku Walki Zbrojnej. Istniejąca wcześniej Polska Organizacja Zbrojna weszła w skład tej organizacji. Jak na panujące niezwykle trudne warunki, wynikające z szalejącego wokół terroru hitlerowskiego, budowanie struktur Związku Walki Zbrojnej w Puszczy Mariańskiej i w okolicznych miejscowościach przebiegało sprawnie. W szeregach Związku Walki Zbrojnej znaleźli się nie tylko chłopcy i ich synowie, ale również miejscowa inteligencja, jak np. Bolesław Kieresiński, leśniczy Edmund Skotnicki ps. „Bogoria”, kierownik szkoły Andrzej Jaśkiewicz ps. „Bojowiec”, sekretarz Urzędu Gminy Władysław Szcześniak ps. „Sokół II” i inni. Do organizacji należało też wiele kobiet m. in. Zofia Kieresińska ps. „Ranek”, Helena Szcześniak ps. „Niezabudka”, Edyta Miszczak ps. „Stokrotek”, Jadwiga Melko ps. „Hania”, Adela Mazurówna ps. „Malina”.

Jak już wspomniano, szefem batalionu „Dworek” w Obwodzie „Sroka” Armii Krajowej i jednocześnie komendantem rejonu w Puszczy Mariańskiej, był Bolesław Kieresiński ps. „Sokół-Łókos”. Powierzono mu także dowództwo nad samodzielnym oddziałem dywersyjnym, przekształconym później w oddział partyzancki. Zebrania i odprawy z dowódcami kompanii i plutonów odbywały się w organistówce, w prywatnym mieszkaniu Kieresińskiego. Drugim miejscem konspiracyjnych spotkań była leśniczówka. Zebrania odbywały się także w prywatnym mieszkaniu sekretarza Gminy.

W Rudce Zdzisława Kołakowska wraz z trójką dzieci: Wandą 16 lat, Zdzisławem 14 lat i Waławem 12 lat, organizuje ruch oporu. To ona przyjmuje pod swój dach kapitana Wiktora Janiszewskiego „Macieja”, który zakłada struktury zbrojnej konspiracji. W domu Zdzisławy Kołakowskiej odbywały się narady, odprawy z udziałem przyjezdnych przedstawicieli Związku Walki Zbrojnej, a później Armii Krajowej. W Rudce mieścił się punkt kontaktowy „Hallerowa” i „Skowronka” Żyrardów. Tu znajdowali dom tzw. „spaleni”, ukrywający się przed Niemcami. Tu nawiązywano kontakt radiowy z Londynem (po klęsce Francji w 1940 roku, władze polskie przeniosły się do Anglii – przyp. MK).

Niemcy podejrzewali, że w majątku działa ruch oporu. W 1942 roku wysiedlili Zdzisławę Kołakowską wraz z dziećmi. W 1943 roku zezwolili Kołakowskim na powrót do domu. We wrześniu 1944 roku, Niemcy zdobyli dowód na działalność konspiracyjną Kołakowskich. Zostali oni aresztowani i wywiezieni do obozów koncentracyjnych w Gross – Rosen i w Ravensbruck.

Choć w Puszczy Mariańskiej działał zakonspirowany oddział dywersyjny (później partyzancki) Bolesława Kieresińskiego „Sokoła – Łókosa”, na miejscu unikano podejmowania jakichkolwiek akcji, aby nie ściągnąć na wioskę represji, jakie zawsze w takich wypadkach stosował okupant. Należało zawsze liczyć się z pacyfikacją wsi, aresztowaniami i masowymi egzekucjami. Mimo istniejącego ryzyka, Bolesław Kieresiński zorganizował jesienią 1941 roku akcję bojową. Wszystko zaczęło się od osadzenia w areszcie gminnym jeńca radzieckiego.

W czerwcu 1941 roku, Niemcy hitlerowskie napadły na Związek Radziecki na wojska Frontu Północno – Zachodniego generała Kuzniecowa zgromadzone na terytorium Litwy i

Łotwy uderzyły wojska hitlerowskie Grupy Armii „Północ” feldmarszałka von Leeba, na wojska Frontu Zachodniego generała Pawłowa zgromadzone na Białorusi uderzyły wojska hitlerowskie Grupy Armii „Środek” feldmarszałka von Bocka, na wojska Frontu Południowo – Zachodniego generała Kirponosa oraz Frontu Południowego generała Tiuleniewa stacjonujące na Ukrainie uderzyły wojska hitlerowskie Grupy Armii „Południe” feldmarszałka von Rundstedta. W pierwszych miesiącach walk, wojska radzieckie na skutek zaskoczenia i nieudolnego dowodzenia ponosiły klęski, a Niemcy zajęli duże obszary Litwy, Łotwy, Białorusi i Ukrainy. Przez tereny Generalnej Guberni ruszyły na zachód, do Niemiec, pociągi wypełnione jeńcami radzieckimi. Niektórzy z nich ryzykowali ucieczkę, wyskakując z pędzących wagonów.

Jesienią 1941 roku, wielu takich uciekinierów ukrywało się w lasach w okolicach Puszczy Mariańskiej. Miejscowi ludzie udzielali im pomocy, dostarczali pożywienie oraz stare cywilne ubrania.

Jeden ze zbiegów, który w pojedynkę tułał się po lesie, wyszedł w poszukiwaniu pożywienia do położonej tuż przy lesie wsi Studzieniec. Trafiał na zagrodę volksdeutscha Martyna, u którego przebywał na urlopie syn, żołnierz Wehrmachtu. Odprowadził on uciekiniera na posterunek granatowej policji do Puszczy Mariańskiej. Jeńca zamknięto w areszcie gminnym. Nazajutrz miano go odtransportować na posterunek niemieckiej żandarmerii w Skierniewicach. We wsi rozeszła się wieść, że w areszcie znajduje się zbiegły jeńiec radziecki. Kobiety przynosiły zawiniątka z żywnością. Woźny gminny, będący jednocześnie dozorcą aresztu, umożliwił podanie jedzenia. Jeńiec wyglądał na około 30 lat i widać było, że przeżył wiele trudów. Pokazywał strupy po okaleczeniach na nogach, rękach i twarzy, które odniósł podczas wyskakiwania z pociągu. Ktoś ze starszych, znających język rosyjski zaczął z nim rozmawiać. Jeńiec opowiadał w jaki sposób uciekł „giermańcom”. Pochodził jak mówił ze Smoleńszczyzny. Miał żonę i dzieci.

Bolesław Kieresziński postanowił uwolnić jeńca. Zorganizował grupę, którą tworzyli: Stanisław Kuran ps. „Chrupek”, Paweł Kwiatkowski ps. „Ollala” oraz Eugeniusz Troszczyński ps. „Ołówek”. Przedstawił im plan działania. Późną nocą przystąpili do akcji (nocą areszt gminny nie był przez nikogo pilnowany). Partyzanci przepiłowali żelazne kraty w okienku więziennym i wydostali jeńca. Akcję przeprowadzono nocą z 28 na 29 września 1941 roku. Uwolnionego Rosjanina ukryto w grobowcu pod kościołem. Podano mu snopek słomy i trochę żywności. Wczesnym rankiem, przybyli do aresztu policjanci, żeby zabrać jeńca i przekazać żandarmerii w Skierniewicach. Po stwierdzeniu, że jeńca nie ma, natychmiast zameldowali o tym telefonicznie komendzie żandarmerii. Żandarmeria niemiecka przybyła do Puszczy Mariańskiej. Ściągnięto również policję granatową z najbliższych posterunków. Spędzono też ludność z okolicznych wsi. Przeszukiwano wszystkie zagrody w Puszczy oraz pobliski las. Rozpoczęły się dochodzenia i sprowadzanie zakładników na posterunek granatowej policji. Aresztowano następujące osoby: sekretarza Gminy Władysława Szcześniaka, woźnego Gminy A. Olaka, kierownika szkoły A. Jaśkiewicza, nauczycieli: Fr. Kowarę, K. Karpeckiego, Wł. Osowskiego i I. Małeckiego, kowala Jakubowskiego i jego brata M. Jakubowskiego, M. Dwuznika – razem 10 osób.

Przesłuchiwanie i poszukiwanie trwały cały dzień. Niemcy nie znaleźli jednak ani jeńca, ani też nie dowiedzieli się, kto go uwolnił. Zapowiedzieli, że jeśli jeńiec się nie znajdzie, wszyscy zakładnicy zostaną rozstrzelani. Zakładników zawieziono do Skierniewic, gdzie zostali osadzeni w areszcie miejskim. Po pewnym czasie, część zakładników została zwolniona, gdyż jeńiec odnalazł się. Niemcy zatrzymali jednak woźnego Gminy i kowala, jako najbardziej podejrzanych o udział w uwolnieniu jeńca. Po sześciu tygodniach również i oni zostali zwolnieni. Jeńiec, który opuścił kryjówkę, został zatrzymany i zaprowadzony na posterunek policji granatowej. Po przesłuchaniu, żandarmi niemieccy zastrzelili go na polu za rzeką Korabiewką w Puszczy Mariańskiej.

Uwolnienie jeńca radzieckiego było pierwszą akcją bojową przeprowadzoną przez oddział Bolesława Kieresińskiego. W następnych latach oddział dywersyjny, później partyzancki Armii Krajowej „Sokoła - Łókosa” przeprowadził szereg akcji wymierzonych przeciwko okupantowi hitlerowskiemu. Feliks Waszczykowski i Janusz Kłopotowski w książce pt. „Batalion „Dworek” Armii Krajowej. Puszcza Mariańska 1939 – 1945 przedstawiają szczegółowy spis akcji bojowych oddziału AK „Sokoła – Łókosa”. Oto one:

- **„28. XI. 1941 r.** Ludzie z oddziału „Sokoła” („Huragan”, „Stary”, „Dzięcioł”, „Kmicic” i „Kujawa”) dokonali na przejeździe kolejowym we wsi Bartniki wyładunku ok. 120 kartonów bandaży z pociągu jadącego w kierunku frontu wschodniego.
- **2. X. 1942 r.** Ludzie „Sokoła” („Huragan”, „Odrowąż”, „Roppa”, „Pryzmat”, „Cudzy”, „Marek”, „Zajac” i „Jaskółka”) dokonali na przystanku Sucha Żyrardowska akcji wykolejenia pociągu amunicyjnego. Rozbitych zostało przeszło 20 wagonów z pociskami artyleryjskimi, a przerwa w ruchu pociągów trwała na trasie ok. 20 godzin. Niemcy powiesili za to blokowego Michała Smolińskiego.
- **8. V. 1943 r.** Oddział pod dowództwem „Sokoła”, składający się z 13 partyzantów („Lerman”, „Bielas”, „Jeziora”, „Zagłoba”, „Gozdera”, „Jaśmin”, „Kędzior”, „Fetko”, „Ollala”, „Chrupek”, „Bażant”, „Fijołek”, „Pestka”) dokonał akcji zniszczenia mleczarni w Kawęczynie, gminie Doleck.
- **15. V. 1943 r.** Oddział „Sokoła” pod dowództwem z – cy „Lermana” wpadł w zasadzkę pod Celigowem w powiecie rawskim. W stoczonyj walce z żandarmerią zginął partyzant „Gozdera” i „Bażant”, a „Lerman” odniósł ranę. Zabitych zostało 3 żandarmów i 3 raniono.
- **7. VIII. 1943 r.** Dowodzony przez „Sokoła” oddział w liczbie 9 ludzi dokonał pod wsią Łąjszczew Stary, gmina Korabiewice zasadzki na żandarmów powracających z akcji przeciwko gwardzistom ze zgrupowania im. Pułaskiego (Bój nad Rawką). Zabitych zostało 4 żandarmów i 3 raniono (bez strat własnych). Zniszczono ponadto 1 samochód i kilka uszkodzono.
- **30. XI. 1943 r.** Oddział „Łókosa” (w trakcie „Sokół” zmienił swój pseudonim na „Łókos” wespół od „Sokół”) w składzie 14 ludzi („Łókos”, „Lerman”, „Bielas”, „Kędzior”, „Jeziora”, „Fetko”, „Saper”, „Fijołek”, „Śmiały”, „Napoleon”, „Lesiak”, „Warmin”, „Moniek”, „Pestka”) podczas nocnego marszu natknął się we wsi Żelazna, powiat skierniewicki na żołnierzy Wehrmachtu, strzegących dóbr Liegenschaftu. Wywiązała się strzelanina, podczas której zabitych zostało 2 żołnierzy niemieckich i 1 raniono.
- **11. XII. 1943 r.** Partyzant „Jaśmin” z oddziału „Łókosa” zastrzelił w sklepiku w Puszczy Mariańskiej 2 żandarmów, którzy przyjechali do posterunku policji granatowej i weszli do sklepiku, żeby napić się bimbrow.
- **18. XII. 1943 r.** Oddział „Łókosa” w liczbie 19 ludzi („Łókos”, „Lerman”, „Roppa”, „Kędzior”, „Fetko”, „Bielas”, „Zagłoba”, „Fijołek”, „Jaśmin”, „Saper”, „Jeziora”, „Lesiak”, „Warmin”, „Śmiały”, „Pestka”, „Napoleon”, „Czesiek”, „Góra”, „Moniek”) stoczył walkę we wsi Kurzeszyn, powiecie rawskim z żandarmami ukrytymi u młynarza Mejera. Oddział poniósł straty od przeważających sił wroga. Poległ drużynowy „Roppa” oraz partyzant „Fijołek”. Ranny został partyzant „Saper”.

W latach 1943 – 1944 zlikwidowano na terenie rejonu 14 konfidentów i 10 bandytów. Oddział „Holendra” dokonał zamachu na zastępcę Kreishauptmana Grappentiena. Na drodze pomiędzy Grzymkowicami i Turową Wolą ostrzelano samochód. Zginęło 2 Niemców i szofer – Polak. Po odebraniu broni, samochód wraz z zabitymi spalono.

„Łókos” w swoich wspomnieniach podaje jeszcze dwie akcje:

- W pierwszych dniach kwietnia 1943 r. we wsi Studzianek koło Babska, pow. Rawski w walce z policją granatową zabito 2 policjantów, a 1 raniono. W wyniku współpracy oddziału „Sokoła–Łókosa” z oddziałem Gwardii Ludowej Józefa Ufy ps. „Maciek” vel „Mściciel Mały” przeprowadzono niektóre wspólne akcje.
- W pierwszej połowie czerwca 1943 roku – Grochala młyn, pow. Rawa Mazowiecka – zabito 1 żołnierza niemieckiego, a 1 raniono.

26. XI. 1943 r. Okrążenie oddziału partyzanckiego „Łókosa” (24 ludzi) we wsi Kolonia Węgrowska. W okrążeniu brali udział żandarmi z Woli Pękoszewskiej, Mszczonowa i Rawy Mazowieckiej. „Łókos” przy pomocy mieszkańców wyprowadził oddział z okrążenia”.

Komendantem posterunku granatowej policji w Puszczy Mariańskiej był Goławski. Współpracował on z Niemcami. Podejrzał Bolesława Kieresińskiego o uwolnienie radzieckiego jeńca, znalazł bowiem na miejscu dużo pozostawione nieostrożnie przez Pawła Kwiatkowskiego ps. „Ollalę”. Kieresiński wykradł jednak dużo Goławskiemu i podrzucił mu inne. W ten sposób Goławski utracił dowód rzeczowy przeciwko „Łókosowi”. Bolesław Kieresiński pod groźbą pistoletu wymusił na Goławskim złożenie przysięgi na wierność Ojczyźnie. Od tej pory Goławski nie mógł już wydawać polskich patriotów w ręce Niemców. Oddział partyzancki „Sokoła – Łókosa” działał w powiecie skierniewickim oraz w rawsko – mazowieckim. Podczas pobytu we wsi Wołucza, we wrześniu 1944 roku, Kieresiński spotkał się ze Stanisławem Zasowskim ps. „Robinson”. Przekazał on „Łókosowi” trzech żołnierzy radzieckich zbiegłych z obozu jenieckiego. „Łókos” przyjął ich do swojego oddziału. Żołnierze ci dostali się do niewoli podczas ofensywy niemieckiej na Krym. Nosili nazwiska: Szczerbin, Makagonow i Gamij.

Kieresiński w jakiś czas potem napotkał radzieckiego spadochroniarza, kapitana Piotra Iwanowicza Smirnowa. Do spotkania doszło między wsią Rosochą, a Wołuczą. Kieresiński ostrzegł go przed oddziałami partyzanckimi Narodowych Sił Zbrojnych, które działały na terenach powiatu rawsko – mazowieckiego i zwalczały oddziały Gwardii Ludowej i placówki Polskiej Partii Robotniczej. „Łókos” zaproponował kapitanowi Smirnowowi utworzenie z grupy kilkunastu żołnierzy Armii Radzieckiej, oddziału partyzanckiego, którym kapitan Smirnow by dowodził. Smirnow zgodził się i w ten sposób powstał radziecki oddział partyzancki „Nowożyłca”, który współpracował z „Łókosem” i uczestniczył w organizowanych przez niego akcjach. Gdy w styczniu 1945 roku znad Wisły ruszyła wielka ofensywa Armii Radzieckiej i gdy w ramach tej ofensywy wojska 1. Frontu Białoruskiego marszałka Żukowa rozbiły broniącą się na linii Wisły na odcinku: od Jabłonny do Puław, niemiecką 9. Armię generała von Luttwitza i wyzwoliły powiat skierniewicki i rawsko mazowiecki, żołnierze oddziału partyzanckiego „Nowożyłca” powrócili do szeregów Armii Radzieckiej i zakończyli partyzancką działalność.

Obok oddziałów dywersyjnych i partyzanckich Armii Krajowej, w okolicach Puszczy Mariańskiej działały też oddziały partyzanckie Gwardii Ludowej, które przeprowadziły kilka śmiałych akcji bojowych. 24. VII. 1943 roku partyzanci Gwardii Ludowej zlikwidowali na stacji kolejowej w Radziwiłowie czteroosobowy patrol żandarmerii. We wrześniu 1943 roku inny oddział Gwardii Ludowej zastrzelił tam dwóch żandarmów. W starciu na stacji kolejowej w Skierniewicach, grupa partyzantów ostrzelała niemiecki patrol wojskowy. 5. XII. 1943 roku, grupa GL pod dowództwem Franciszka Zawadzkiego zajęła wieś Podtrzciana koło Skierniewic zamieszkaną przez kolonistów niemieckich. W akcji tej zdobyto nieco broni. Terenem najczęstszych akcji zwalczania hitlerowskiego transportu kolejowego były lasy między stacją kolejową w Radziwiłowie i rzeką Rawką. W 1943 roku grupy Gwardii Ludowej przeprowadziły tutaj cztery akcje: w styczniu oraz w lipcu grupa z Żyrardowa pod dowództwem Władysława Lasockiego wysadziła tory, 27 września grupa GL Stefana

Jodłowski ps. „Stefan”, zerwała tory kolejowe w pobliżu Radziwiłłowa, w trzy dni później oddział im. K. Pułaskiego zlikwidował posterunek wojskowy ochraniający most na Rawce koło wsi Ruda. W sierpniu 1943 roku w okolicach Bolimowa miała miejsce bitwa stoczona przez oddział Gwardii Ludowej im. Kazimierza Pułaskiego liczący 47 partyzantów dowodzony przez Ignacego Robb – Narbuta ps. „Krystian” z wojskami hitlerowskimi w sile około tysiąca żołnierzy i policjantów ze Skierniewic, Łowicza, Sochaczewa i Żyrardowa. Żołnierze Gwardii Ludowej po całonocnej walce wyrwali się z okrążenia uchodząc do lasów nieborowskich. Oddział GL stracił ośmiu żołnierzy. W walce zginęło 22 hitlerowców. Ludność Puszczy Mariańskiej zetknęła się z terrorem hitlerowskim już w pierwszych dniach wojny. 12 września 1939 roku w pobliżu Puszczy Mariańskiej Niemcy dokonali masowej egzekucji. Od ich kul zginęli – ksiądz Ignacy Czemplik, proboszcz z Noskowa w poznańskim oraz klerycy ze zgromadzenia Misjonarzy Oblatów: Józef Gębiak, Franciszek Głados, Franciszek Muńko i Józef Rogosz. Zginęli tylko dlatego, że byli Polakami, że nosili sutanny.

Kolejną ofiarą hitlerowców był proboszcz miejscowej parafii, ksiądz Jan Kuydowicz. Przyczyną aresztowania była niewątpliwie jego patriotyczna postawa, jaką zajął od pierwszych chwil okupacji. Ksiądz Kuydowicz podtrzymywał wszystkich na duchu. Żarliwie przekonywał rozmówców, że Polska odzyska wkrótce wolność. Nie bał się mówić o tym odważnie, ze łzami wzruszenia w oczach, nawet na swych niedzielnych kazaniach do wiernych. Rozpoczął długą listę aresztowanych i pomordowanych z Puszczy Mariańskiej i sąsiednich wiosek, liczącą przeszło 200 nazwisk. W dniu 4 kwietnia 1940 roku ksiądz Kuydowicz został pojmany przez hitlerowców podczas odprawiania mszy świętej w kościele w Puszczy Mariańskiej. Wywieziono go do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen i tam zamordowano. Oto kolejne osoby, które padły ofiarą hitlerowskiego terroru:

Tadeusz Dwórznik ps. „Huragan”, drużynowy, aresztowany w marcu 1944 roku przez żandarmerię polową z Bolimowa. Osadzony w areszcie, próbował wydostać się na wolność, złobiąc w murze ściany otwór przy pomocy spinacza służącego do spinania mankietów u spodni. Nie było to oczywiście narzędzie odpowiednie do tego rodzaju czynności, przyczyniło się jednak bezpośrednio do jego śmierci. Jeden ze współwięźniów zaalarmował żandarmów. Hitlerowcy zabrali Tadeusza Dwórnika na przesłuchanie. Poddawali go strasznym torturom: bili kijami, przypalali ciało lampą karbidówką i szczuli psem, który poszarpał mu ciało. Tadeusz Dwórznik zmarł nie odzyskawszy przytomności.

Stanisław Majorowicz ps. „Korał”, aresztowany tego samego dnia co Tadeusz Dwórznik. Po torturowaniu został wywieziony z Bolimowa, a następnie przewieziony na teren lasów puszczańskich i zamordowany koło rozlewiska „Babiej wody”. Ciało jego, będące już w rozkładzie, znaleziono przypadkowo po około trzech miesiącach.

Kazimierz Choiński ps. „Sam”, pisarz szefa batalionu, aresztowany w lipcu 1944 roku i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Gross-Rosen. Zastrzelony podczas ewakuacji obozu, gdyż jako chory nie mógł nadążyć za kolumną ewakuowanych.

Oto aresztowani mieszkańcy Puszczy Mariańskiej, którzy straceni zostali w nieznanym okolicznościach i nie wiadomo, gdzie spoczywają ich prochy:

Władysław Kalecki ps. „Korab”, oficer kawalerii Wojska Polskiego. Aresztowany 14 maja 1943 roku wraz z żoną i córką na skutek denuncjacji, że są Żydami. Wywiezieni w nieznanym kierunku.

Edmund Bronisław Skotnicki ps. „Bogoria”, leśniczy. Aresztowany 4 lutego 1944 roku. Podczas śledztwa w więzieniu Gestapo w Łowiczu hitlerowcy torturowali go i poili alkoholem, aby wymusić od niego zeznania.

Józef Salamon ps. „Bartnik”, pracownik Urzędu Gminy, również aresztowany 4 lutego 1944 roku i torturowany w więzieniu w Łowiczu.

Jan Wojciechowski ps. „Bondar”, robotnik leśny, były policjant, który nie poszedł na służbę do Niemców. Aresztowany wraz z wyżej wymienionymi, także przebywał w więzieniu w Łowiczu.

Józef Gędziarski ps. „Kaptur”, goniec gminny. Aresztowany przez Gestapo 18 marca 1944 roku i wywieziony do Bolimowa, gdzie był bardzo bity. Potem przebywał na Pawiaku w Warszawie.

Najliczniejszego aresztowania dokonano w nocy z 3 na 4 lutego 1944 roku. Krótco po północy do Puszczy Mariańskiej przybyły oddziały żandarmerii i Gestapo. Aresztowano 33 osoby z Puszczy Mariańskiej i okolicznych wsi. Wszyscy zatrzymani należeli do Armii Krajowej, co świadczyło wymownie o tym, że znaleźć się musiał ktoś wśród aresztowanych, kto doskonale był wtajemniczony w sprawy organizacyjne i wydał ich, nie mogąc znieść tortur stosowanych podczas przesłuchań. Listę członków organizacji mógł też sporządzić jakiś konfident działający w terenie.

Aresztowania uniknął wówczas tylko sekretarz Gminy Władysław Szcześniak ps. „Sokół II”, któremu udało się ukryć w piwnicy pod podłogą mieszkania. Drugą osobą, której udało się ocalić życie był gajowy Franciszek Jańczak ps. „Przepiórka”. Zdobył się on na bardzo odważny wyczyn, wyskakując z pędzącego samochodu do przydrożnego zagajnika. Niemcy otworzyli do niego ogień z karabinów maszynowych, ale szczęśliwie żadna z kul go nie dotknęła.

Egzekucje i aresztowania były chlebem powszednim mieszkańców Puszczy Mariańskiej i okolic. We wsi Bednary, Niemcy zastrzelili Józefa Rastawickiego, a jego dom spalili. Od kul hitlerowców giną: ksiądz Henryk Figat, kapelan Zakładu Poprawczego Poprawczego Studzieńcu, Ludwik Pade, dyrektor tego zakładu oraz główny księgowy Stanisław Kajzer.

W 1943 roku Niemcy dokonali licznych aresztowań w Michałowie, wiosce sąsiadującej z Puszcą Mariańską. Wzięto 21 żołnierzy Armii Krajowej z dowódcą plutonu AK w Michałowie, nauczycielem, porucznikiem rezerwy, Stanisławem Malinowskim ps. „Żbik”. Aresztowano też m. in. Franciszka Dymckiego ps. „Rola” (sekcyjny) oraz jego syna Stanisława Dymckiego. Stanisław Malinowski został zamordowany podczas śledztwa w więzieniu w Łowiczu. Pozostałe osoby zostały skazane przez sąd Doraźny Policji Bezpieczeństwa na karę śmierci za „popełnione zbrodnie przeciw dziełu odbudowy Generalnej Guberni” z powodu posiadania broni i przynależność do zakazanych organizacji. W obwieszczeniu Dowódcy SS i Policji na Dystrykt Warszawski, podano, że „skazani są przewidziani do ułaskawienia, o ile w ciągu 3 miesięcy, nie zdarzą się na terenie powiatu napady na Niemców”. Było to ohydne kłamstwo ze strony hitlerowców, gdyż wszyscy aresztowani straceni zostali na Pawiaku w miesiąc po wyroku.

Na obwieszczeniu Dowódcy SS i Policji na Dystrykt Warszawski, obok nazwisk mieszkańców Michałowi widnieją również nazwiska mieszkańców wsi Wincentów: Jana Błaszczyka ps. „Kalina”, Mariana Błaszczyka ps. „Kaleń”, Ignacego Wrocławskiego ps. „Wiech” (był drużynowym z plutonu „Żbika”).

4 lutego 1944 roku w Łajszczewie zostają aresztowane następujące osoby: Julian Rostawicki, Hipolit Radomski, Bronisław Felczak, Tadeusz Gołębiowski, Zygmunt Gołębiowski i Stanisław Szabowski.

13 czerwca 1944 roku został zamordowany przez hitlerowców Jan Kwieciński. Był oficerem Wojska Polskiego, podporucznikiem rezerwy, nauczycielem i kierownikiem szkoły w Grabinie. W 1940 roku został zaprzysiężony w Polskim Związku Powstańców (późniejszej Armii Krajowej), jako żołnierz konspiracji ps. „Kajus”. Aresztowany przez Gestapo, jako podejrzany o posiadanie broni i przynależność do zakazanej organizacji. W dniu aresztowania został zastrzelony w pobliżu swego domu, podczas próby ucieczki.

4 lutego 1944 roku hitlerowcy aresztowali Józefa Walora – oficera Wojska Polskiego, podporucznika rezerwy, zaprzysiężonego jako żołnierz konspiracji ps. „Jeź” w lutym 1941 roku. Był nauczycielem w Zakładzie Poprawczym w Studzieńcu. Został zamordowany.

5 lipca 1943 roku hitlerowcy zamordowali Stanisława Czepielińskiego, oficera kawalerii Wojska Polskiego, porucznika rezerwy, nauczyciela i kierownika szkoły w Franciszkowie. Był on zaprzysiężony jako żołnierz konspiracji ps. „Granit”. Aresztowany przez żandarmerię polową w dniu 30 czerwca 1943 roku, jako podejrzany o posiadanie broni i przynależność do zakazanej organizacji. Podczas śledztwa był straszliwie torturowany. Usiłował odebrać sobie życie przez otwarcie żył. Zamordowany wraz ze swymi synami: Wacławem ps. „Morowy” i Zdzisławem ps. „Strzała”.

5 lipca 1943 roku hitlerowcy zamordowali Walerię Kotecką, nauczycielkę z Franciszkowa. Była żołnierzem konspiracji ps. „Samuraj”. Aresztowana przez żandarmerię polową w związku z podejrzeniem o przynależność do zakazanej organizacji. Rozstrzelana pod Międzyborowem.

Jan Majorowicz, zamieszkały w Długokątach. Żołnierz konspiracji ps. „Jodła”. Od września 1943 roku poszukiwany przez Niemców. Ujęty przez żandarmerię niemiecką w miejscowości Mogiły. W Helenicach podczas przesłuchania został w okrutny sposób zamordowany. Oto lista osób, mieszkańców Puszczy Mariańskiej oraz najbliższych wiosek, które zostały zamordowane przez hitlerowców w obozach, na Pawiaku, w katowniach Gestapo i żandarmerii, bądź na miejscu, w okolicznych lasach:

ks. Jan Kuydowicz, ks. Henryk Figat, ks. Ignacy Czemplik, kleryk Józef Grabiak, kleryk Franciszek Glados, kleryk Franciszek Muńko, kleryk Józef Rogosz, Tadeusz Dwórznik, Stanisław Godlewski, Stanisław Kobierski, Józef Kobierski, Stanisław Kubiak, Franciszek Milewski, Stefan Polańczyk, Stanisław Polańczyk, Tadeusz Polańczyk, Wacław Szprot, Czesław Śliwiński, Aleksander Janusz, Alfred Radomski, Józef Rastawicki, Władysław Wojciechowski, Władysław Bartoszewski, Józef Oziębło, Edward Suchecki s. Antoniego, Stanisław Wesołowski, Franciszek Wróblewski, Stanisław Majorowicz, Andrzej Biczky, Franciszek Dymecki, Stanisław Dymecki, Władysław Dudziński, Franciszek Sitkiewicz, Edward Sankowski, Antoni Strzelczyń, Adam Wójcicki s. Antoniego, Stanisław Rafiński, Stanisław Bartosiewicz, Władysław Kalecki, Maria Kalecka, Alicja Kalecka, Zygmunt Monasterski, Jerzy Rapacki, Ignacy Bergander, Kazimierz Choiński, Józef Gędziarski, Przemysław Kowara, Jan Majorowicz, Zygmunt Słojewski, Eugeniusz Troszczyński, Stanisław Troszczyński, Jan Wojciechowski, Bronisław Mistera, Edmund Skotnicki, Julian Łapiński, Józef Choiński, Walenty Wrzodak, Ludwik Pade, Stanisław Kajzer, Józef Walor, Tadeusz Izbicki, Bronisław Siekierski, Jan Błaszczyk, Marian Błaszczyk, Stanisław Nalej, Stefan Dwórznik, Józef Salamin, Jan Lutomski, Władysław Łukasiewicz, Piotr Kamiński, Stefan Kwiatkowski, Władysław Kwiatkowski, Edward Kobierski, Piotr Sitkiewicz, Stanisław Sitkiewicz, Józef Stopiński, Franciszek Seliga, Ignacy Wrocławski, Henryk Kwiatkowski, Stanisław Malinowski, Władysław Makowski, Władysław Domagała, Stanisław Grzelecki, Eugeniusz Wjcicki, Piotr Jakubowski, Ignacy Łuczak, Stefan Malowaniec, Michał Borowski, Aleksander Rutkowski, Wojciech Oskiera, Lucjan Hejmanowski, Jan Kweciński, Adam Wójcicki s. Franciszka, Stefania Kołakowska, Julian Rastawicki, Hipolit Gaomski, Bronisław Felczak, Tadeusz Gołębiewski, Zygmunt Gołębiewski, Edward Gołębiewski, Stanisław Grabowski, Franciszek Dymecki s. Pawła, Aleksander Cichocki, Józef Dobrowolski, Aleksander Mińkowski, Kazimierz Widyński, Stanisław Ciesielski, Stanisław Czepieliński, Kazimierz

Kaczorowski, Tadeusz Maruszewski, Henryk Kowalski, Jan Leśniewski, Waleria Kotecka, Jerzy Kłopotcki, Czesław Kierłańczyk, Henryk Jelonek, Franciszek Kwieciński, Henryk Walczak, Jan Tomaszewski, Franciszek Skolkowski, Roch Mońka, Izydor Cieślak, Zygmunt Jędrzejczyk, Franciszek Smoliński, Roman Jarosz, Marianna Jarosz, Stefan Kłopotcki, Jan Walas, Stanisław Gabrys, Kazimierz Wolski, Tadeusz Białecki, Stanisław Wiktorowski, Wincenty Tylkowski, Jan Słojewski, Waclaw Śledź, Wincenty Brzeziński, Władysław Jakubiak, Czesław Jakubiak, Józef Jakubiak, Władysław Lewandowski, Marian Lewandowski, Tadeusz Tomaszewski, Antoni Lewandowski, Włodkiewicz – mąż, Włodkiewicz – żona, Kazimierz Bloch, Stanisław Cieślak, Ryszard Cieślak, Kazimierz Cieślak, Stefan Cieślak, Sylwester Mrówczyński, Leonard Krakowiak, Ludwik Glizie, Konstanty Kędzir, Marian Karczewski, Henryk Chlewica, Michał Smoliński, Jakub Pilichowski, Aleksander Michalecki, Jerzy Rychliński, Aleksander Przygodziński, Kazimierz Bełc, Wincenty Chmielak, Stanisław Studniarek, Franciszek Piotrowski, Czesław Redwański, Aleksander Lewandowski, Józef Popiński, Henryk Śniadkowski, Eugenia Śniadkowska, Bronisława Śniadkowska, Feliks Blachowski, Zbigniew Przewoźniczek, Stefan Kurczyński, Edmund Rams - Cześć Ich Pamięci.

Bibliografia:

1. Bryja Marcin. Piechota niemiecka 1939 – 1945. Vol. 1. Wydawnictwo „Militaria”. Warszawa 1999.
2. Chodak Janusz. Nam zapomnieć nie wolno. WLR 1966.
3. Gazety Wojenne. Nr. 36. Wydawnictwo P.O. Polska Warszawa.
4. Grunberg Karol. SS – czarna gwardia Hitlera. Wydawnictwo „Książka i Wiedza”. Warszawa 1984. Wydanie drugie.
5. Józefcki Jan. Dzieje Skierniewic 1359 – 1975. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa 1988.
6. Korczak Jerzy. Cóż ty za pani... O walkach armii „Poznań” 1 – 19 września 1939 r. Wydawnictwo Poznańskie. Poznań 1988.
7. Nastiuszonek Witold. Województwo skierniewickie. Krajowa Agencja Wydawnicza. Łódź 1986.
8. Mikstacki Feliks, Skrzypkowski Edward, Skrzypak Bronisław, Król Henryk, Czuchrowski Franciszek. Z dziejów narodowyzwoleńczej walki narodu polskiego w latach 1939 - 1945. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej. Warszawa 1970.
9. Szcześniak Władysław. Kronika Puszczy Mariańskiej.
10. Przybył – Stalski. „Partyzancki czas”.

11. Waszczykowski Feliks, Kłopotowski Janusz. Batalion „Dworek” Armii Krajowej. Puszcza Mariańska 1939 – 1945. Wydawnictwo Hamal. Łódź 2005.
12. Wojskowy Przegląd Historyczny. Rok XXXII. Styczeń – Marzec. Nr. 1 (119). Ministerstwo Obrony Narodowej. Wojskowy Instytut Historyczny im. Wandy Wasilewskiej. Warszawa 1987.
13. Żyrardów. Przewodnik historyczno – turystyczny miasta Żyrardowa. Muzeum Historii Ruchu Robotniczego Miasta Żyrardowa. Żyrardów 1967.